

Linda Skjønstad

En barndom preget av fattigdom. Konsekvensene av å vokse opp i en lavinntektsfamilie i Norge.

A Childhood in Poverty. The Consequences of
Growing Up in a Low-Income Family in Norway.

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid

Mai 2020

Linda Skjønstad

En barndom preget av fattigdom. Konsekvensene av å vokse opp i en lavinntektsfamilie i Norge.

A Childhood in Poverty. The Consequences of
Growing Up in a Low-Income Family in Norway.

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Antall barn og familier som faller inn under fattigdomsgrensen har vært økende i Norge det siste tiåret. Som sosialarbeider har man et ansvar for å hjelpe marginaliserte individer og grupper som opplever fattigdom og andre former for ekskludering. Livet til barn og unge blir påvirket av å vokse opp i fattigdom, og jeg ønsker derfor å utforske hvilke konsekvenser det kan ha å vokse opp i en lavinntektsfamilie i Norge. Fattigdomsproblematikken vil bli drøftet etter problemstillingen; *Hvilke konsekvenser kan det ha for barn og unge å vokse opp i fattigdom?*» Jeg har drøftet dette etter fire områder der det kan ha konsekvenser for barn. Jeg har sett på hvordan fattigdom påvirker skoleprestasjon til barn og unge, samt trivsel på skolen. Jeg har også sett på konsekvenser det kan være for barn i forhold til bolig og nærmiljø, helse/psykisk helse og fritidsaktiviteter. Det blir også presentert teori om risiko-og beskyttelsesfaktorer fordi barn som vokser opp i familier med lavinntekt ofte er utsatt for flere risikofaktorer.

Oppgaven er en litteraturstudie som vil si at metoden har vært litteratursøk. Noen hovedfunn i oppgaven er at sosioøkonomiske forhold kan påvirke elevers muligheter til å lykkes i utdanningsløpet og i arbeidslivet, samt trivsel på skolen. Barn som vokser opp i fattigdom har også større risiko for få både fysiske og psykiske helseplager på kort og lang sikt. Det kommer også frem at en stor andel av befolkningen i Norge eier bolig, men at familier med vedvarende lavinntekt har større sannsynlighet for å ikke eie bolig. Blant dem blir det oftere rapportert om trangboddhet og at det er veldig uforutsigbart for familiene på grunn av hyppigere flyttinger. Det kommer også frem at barn i lavinntektsfamilier i mindre grad deltar i organiserte fritidsaktiviteter enn andre barn.

Abstract

The last decade there has been an increase in children and families in Norway that falls below the poverty line. Social workers have a responsibility to help marginalized individuals and groups that suffer from poverty. Children's lives are affected by growing up in poverty and in this thesis, I want to take a closer look on the consequences of growing up in a low-income family in Norway. The problem of growing up in a low-income family will be discussed around; *What consequences can it have for children and young people to grow up in poverty?* I have discussed this within four areas, I have looked at how it affects school performances for children, as well as well-being at school. I have also looked at the consequences it can have for children in relation to housing and communities, health/mental health and leisure activities. I have also presented a theory about risk- and protective factors because children who grow up in low-income families are often exposed to several risk factors.

This is a literary study where literature search has been the principal method. Some main findings are that socioeconomic conditions can affect students' opportunities to succeed in education and in their future work life, as well as well-being at school. Children growing up in poverty are also at greater risk of getting both physical and mental health problems. A large proportion of the population in Norway owns housing, but low income-families are more likely to not own housing. Among them there is more often reported about problems such as small apartments and unpredictable lives because of more frequent relocations. It also appears that children in low-income families participate less in organized leisure activities than other children.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	4
1.1 Bakgrunn for valg av tema og relevans for sosialt arbeid.....	4
1.2 Begrepsavklaring.....	5
1.2.1 Barnefattigdom.....	5
1.2.1 Risiko og beskyttelsesfaktorer.....	6
1.3 Videre disposisjon.....	6
2 Metode	7
2.1 Oppgavens begrensinger.....	8
3 Litteratur og teoretiske perspektiver	9
3.1 Fattigdom.....	9
3.2 Barnefattigdom i Norge.....	11
3.3 Risiko- og beskyttelsesfaktorer.....	12
4 Diskusjon	14
4.1 Skole.....	14
4.2 Sosial ulikhet i helse.....	16
4.3 Bolig og nærmiljø.....	18
4.4 Fritidsaktiviteter.....	19
4.5 Oppsummering.....	21
5 Avslutning	23
Litteraturliste	25

1 Innledning

Som nordmann blir det ofte sagt at man har trukket vinnerloddet, sannsynligheten for å bli født i Norge blant alle verdens land er 0.04 prosent. Norge ble av FNs utviklingsprogram for femtende år på rad kåret til verdens beste land å bo i (United Nations Development Programme, 2019, s. 300). Utviklingen av den norske velferdsstaten har vært et virkemiddel for å oppnå utjevning og fordeling av velstanden i Norge, slik at vi er et av de landene i verden med minst sosiale forskjeller. I Norge har man en velferdsstat med særegne offentlige velferdsordninger, fullt demokrati, frie fagforeninger og masseutdanning der alle har rett til og muligheter til utdanning (Lysestøl & Meland, 2012, s. 47). Norge er et land med relativt lite sosial ulikhet når det kommer til materiell, utdannings- og helsemessig velferd sammenlignet med andre land i verden. Likevel har antall barn og familier som faller inn under fattigdomsgrensen vært økende i Norge det siste tiåret, og det er derfor viktig å forstå sosiale problemer i lys av fattigdom. I Norge ser vi en mer moderne form for fattigdom hvor mennesker opplever problemer eller marginalisering på grunn av begrensede økonomiske midler sammenlignet med resten av befolkningen (Brodtkorb & Rugkåsa, 2015, s. 307-308).

Livet til barn og unge blir påvirket av å vokse opp i fattigdom, og jeg ønsker derfor å utforske hvilke konsekvenser dette kan ha. Problemstillingen min blir da som følger: *«Hvilke konsekvenser kan det ha for barn og unge å vokse opp i fattigdom?»* Konsekvensene av å vokse opp i fattigdom kan være flere og de kan vise seg på kort og lang sikt (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018b). For å avgrense oppgaven ønsker jeg å diskutere fire områder der det kan ha konsekvenser for barn. Disse fire områdene er bolig og nærmiljø, helse/psykisk helse, skole og fritidsaktiviteter.

1.1 Bakgrunn for valg av tema og relevans for sosialt arbeid

I løpet av studiet på sosialt arbeid har jeg hatt anledning til å undersøke hvordan fattigdom påvirker livene til mennesker i Norge og i Sør-Afrika. Jeg har gjennom feltstudier i forbindelse med studier observert den absolutte fattigdommen og dens konsekvenser for menneskene i Cape Town. Etter feltstudiene kunne jeg anta at det ikke finnes fattigdom i Norge, fordi når man møter en slik ekstrem fattigdom kan det være vanskelig å begripe betydningen av et fenomen slik relativ fattigdom er. Selv om man ikke har den absolutte fattigdommen i Norge, har man allikevel fattigdom i en relativ forstand. I min praksisperiode på NAV jobbet jeg med sosialhjelp som blir sett på som det siste sikkerhetsnettet. Jeg fikk

møte flere foreldre med en sårbar økonomi, dette var familier som søkte om midler til fritidsaktiviteter, strøm, julegaver og vinterklær til barna. Denne praksisperioden gjorde meg bevisst på at fattigdom er et problem også i Norge. Praksisperioden på NAV gjorde også et inntrykk på meg fordi det ender opp med å gå ut over barn. Barn og unge er blant de mest sårbare i vårt samfunn og er avhengige av voksne som tar vare på dem. I de tilfellene der de voksne ikke klarer dette er de avhengige av at det offentlige griper inn, og som ansatte i det offentlige har sosialarbeiderne en stor rolle her.

Sosialt arbeid er rettet mot å hjelpe marginaliserte individer og grupper som opplever fattigdom og andre former for ekskludering. Sosialarbeidere stilles ovenfor to hovedutfordringer når det gjelder fattigdom. Den første utfordringen er å se og å avdekke fattigdommen og konsekvensene det har overfor brukerne man samhandler med i praksis. Derfor er forståelsen av hva som skaper og opprettholder fattigdom er et viktig kunnskapsområde for sosialarbeidere. Den andre utfordringen er på et mer fag-og samfunnspolitikk nivå, og det handler om å påpeke og motarbeide de strukturelle og politiske forholdene som fører til fattigdom (Brodtkorb & Rugkåsa, 2015, s. 307-308). Det yrkesetiske grunnlagsdokumentet for sosionomer sier at man som profesjonsutøver blir kjent med en rekke forhold som skaper problemer for individer eller grupper og at man har et moralsk ansvar for å gjøre disse forhold kjent. Som offentlig ansatt har han plikt til å informere de politiske beslutningsorganene om forhold som skaper sosiale problemer og bidrar til sosial utstøtning eller uverdige livsforhold (Fellesorganisasjonen, 2019). Statistikk fra Statistisk sentralbyrå viser at antall barn og familier som faller inn under lavinntektsgrensen har vært økende i Norge de siste ti årene og jeg ønsker derfor å se på konsekvensene av å oppleve fattigdom (Epland & Normann, 2020).

1.2 Begrepsavklaring

1.2.1 Barnefattigdom

Barnefattigdom er et omdiskutert begrep og flere synes det kan virke uheldig fordi det ikke er barna som er fattige, de er barn av fattige foreldre. Barna lever ikke av egne inntekter og man kan derfor ikke si at de er fattige. Det barna derimot kan er å oppleve og berøres av fattigdommen til foreldrene. Jeg velger i denne oppgaven å benytte meg av begrepet barnefattigdom. Fattigdommen vil forstås i lys av familiens inntektssituasjon, men sosial deltakelse er også et viktig element (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018a, s. 12).

1.2.1 Risiko og beskyttelsesfaktorer

Risiko- og beskyttelsesfaktorer er kompliserte prosesser som man må ha kunnskap om for å forstå barns utvikling. Risiko- og beskyttelsesfaktorer kan være genetiske, biologiske, mentale, miljømessige og sosiale faktorer. Risikofaktor er forhold som øker faren for at personen utvikler vansker. Beskyttelsesfaktorer demper risikoen for utvikling av vansker når personen er rammet av risikofaktorer (Kvello, 2010, s. 162-164).

1.3 Videre disposisjon

Helt først er det en metodedel der jeg forklarer hvordan jeg har kommet frem til litteratur og kilder i oppgaven gjennom en litteraturstudie. Deretter har jeg et kritisk blikk på litteratur- og kildebruken i oppgaven. Etter metodedelen presenterer jeg litteratur og ulike perspektiver på fattigdom og barnefattigdom. Jeg presenterer også teori om risiko- og beskyttelsesfaktorer fordi jeg i drøftingsdelen har lyst til å se disse opp mot konsekvensene av barnefattigdom. I drøftingsdelen min blir problemstillingen min drøftet opp mot fire konsekvenser av barnefattigdom: bolig og nærmiljø, helse og psykisk helse, skole og fritidsaktiviteter. Helt til slutt er det en avslutning hvor trådene blir knyttet tilbake til innledningen og problemstillingen, og konklusjoner trekkes.

2 Metode

Metode er fremgangsmåten man bruker for å fremskaffe eller etterprøve kunnskap (Dalland, 2017, s. 51). Denne oppgaven er en litteraturstudie, som vil si at oppgaven bygger på skriftlige kilder med allerede eksisterende kunnskap. Man studerer altså det som allerede er undersøkt og skrevet om empirien av artikkelforfatterne, og man legger fram egen forståelse av disse eksisterende dataene. Materialet i litteraturstudie er altså allerede eksisterende kunnskap som man finner ved å søke i databasene. Metoden jeg har brukt for å samle inn informasjon har derfor vært å søke i litteratur- og artikkeldatabaser. I dette litteraturstudie skal jeg systematisere kunnskapen, som vil si at jeg skal søke den, samle den, vurdere den og sammenfatte den (Støren, 2013, s. 16-17). Jeg valgte i første omgang å søke i databasen Oria selv om jeg ikke hadde kommet frem til en endelig problemstilling for å bli kjent med tematikken. Da jeg hadde kommet frem til et tema valgte jeg å definere nøkkelbegreper og utarbeidet en tabell der jeg skrev en logg over hvor og når jeg søkte, hvilke søkeord jeg brukte, hvor mye litteratur jeg fant og hva slags litteratur jeg fant (Dalland, 2017, s. 157-158). Jeg valgte etterhvert å bruke flere databaser som Idunn, Web of Science og NB.no. Mine nøkkelord ble: «*barnefattigdom*», «*fattigdom*», «*barnefattigdom konsekvenser*», «*child poverty*» og «*poverty consequences*». Jeg valgte også å avgrense søket ved å sette grense på publiserings år til 2010-2020 for å få oppdatert forskning om tema, men jeg har også benyttet noe eldre litteratur enn dette som enda er tidsaktuell. Jeg har valgt å huke av på «*fagfelleverderte artikler*» for å finne vitenskapelige artikler, samtidig som jeg har sjekket de opp på NSD som er et register over vitenskapelige publiseringskanaler. Vitenskapelige artikler sikrer god kvalitet og jeg har benyttet meg av fem vitenskapelige artikler i oppgaven. Dette har vært viktig for kvaliteten på mitt arbeid å inkludere vitenskapelige artikler fordi artiklene er basert på forskning.

I min oppgave har jeg også hatt stor nytte av offentlige publikasjoner som er dokumenter utgitt av storting og regjering. Jeg har benyttet meg av rapporten om arbeidet med regjeringens strategi mot barnefattigdom 2015-2017 (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018a). Jeg har også benyttet meg av statistikk fra Statistisk sentralbyrå for å sette problemstillingen min i en større sammenheng. Jeg har også benyttet meg av to rapporter fra velferdsforskningsinstituttet NOVA som forsker på ulike tiltak og tjenester i velferdsstaten. Jeg har benyttet meg av rapporten *Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000-2009* (Sandbæk & Pedersen, 2010) og rapporten *Sosiale forskjeller i unges liv. Hva sier*

Ungdata-undersøkelsene (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016).

2.1 Oppgavens begrensinger

Informasjonskompetanse er evnen man har til å søke etter og lokalisere informasjon, vurdere denne informasjonen kritisk og ta den i bruk i egen kunnskapsutvikling. I søket etter kilder har jeg derfor forsøkt å vurdere kvaliteten og relevansen for min oppgave, men på grunn av lite erfaring med dette har det vært utfordrende (Dalland, 2017, s. 150). Jeg har i tillegg hatt avgrenset tid som har ført til at jeg ikke har fått gått så dypt inn i litteraturen og det kunne vært funnet mer relevante ting innenfor tema. Jeg har prøvd å benytte meg av primærkilder som er den opprinnelige utgaven av en tekst, men jeg har i noen tilfeller måtte benytte meg av sekundærkilder som er en oversatt utgave av primærkilden. Det som er utfordrende med dette er at teksten kan være oversatt og fortolket før jeg leser den og derfor kan det opprinnelige perspektivet ha endret seg (Dalland, 2017, s. 162). Jeg har heller ikke hatt tilgang til skolens bibliotek under skriving av oppgaven på grunn av nedstengning under COVID-19 pandemien. Dette har ført til at jeg ikke har fått tak i all litteratur jeg har ønsket.

3 Litteratur og teoretiske perspektiver

3.1 Fattigdom

Fattigdom er mangel på midler og mulighet til å leve et fullverdig liv. Ifølge FN handler fattigdom om mer enn mangel på økonomiske midler, fattigdom er også noe som begrenser menneskers mulighet til å leve fullverdige liv (FN, 2018). Det er vanlig å måle fattigdom ved å skille mellom absolutt fattigdom og relativ fattigdom. Når vi snakker om absolutt fattigdom innebærer det at man lever på fattigdomsgrensen som er under 1.90 dollar om dagen. Denne ekstreme fattigdommen innebærer at man ikke får dekket de grunnleggende behovene som mat, klær og hus. Absolutt fattigdom finner vi ikke i Norge eller i land som har gått gjennom industrielle revolusjoner og utviklet seg til velferdsstater (Lysestøl & Meland, 2012, s. 186). Det vi derimot finner i Norge er den relative fattigdommen hvor mennesker opplever problemer eller marginalisering på grunn av begrensede økonomiske ressurser sammenlignet med resten av befolkningen. En mye brukt definisjon på relativ fattigdom er utformet av den engelske forskeren Peter Townsend:

Individer, familier og grupper i befolkningen kan betegnes som fattige når de mangler ressurser til å skaffe seg det kostholdet, delta i de aktivitetene og ha de livsforhold og bekvemmeligheter som er vanlige eller i det minste alminnelig aksepterte i de samfunn de tilhører. Ressursene deres er så langt unna gjennomsnittsindividet eller gjennomsnittsfamilien at de blir utelukket fra vanlige livsmønstre, vaner og gjøremål (Townsend, sitert i Lysestøl & Meland, 2012, s. 186).

Når man skal møte fattigdommen med sosialpolitiske tiltak er det viktig å registrere omfanget av fattigdommen. Et viktig tema i fattigdomsdiskusjonen er derfor omfanget av fattigdom og hvem som rammes. Det er ingen felles forståelse av hvordan fattigdomsphenomenet skal avgrenses. Alle statistiske fattigdomsmål har styrker og svakheter, og ulike forståelser av tilnæringsmåter til fattigdomsbegrepet. Jeg har valgt å bruke tre mål som ofte benyttes for å måle relativ fattigdom, disse er lavinntekt, mangel på levekårssteder og subjektive mål. Jeg har valgt å gjøre dette fordi et rent inntektsmål ikke vil være riktig i et land som Norge med en omfattende velferdsstat og generell høy levestandard. Jeg har også valgt å introdusere disse fordi jeg i drøftingen min benytter meg av tall og undersøkelser som måler fattigdom slik. Den første tilnærmingen er et inntektsmål og man måler vanligvis lavinntekt ved å ta

utgangspunkt i medianinntekten. Lavinntektsgrensen settes ved 60 prosent av medianinntekten som er EU-målet eller 50 prosent av medianinntekten som er OECD-målet. I norsk offentlighet bruker man SSB sitt mål på vedvarende lavinntekt (siste tre år) som er regnet ut etter EU-målet. Når man måler lavinntekt tar man også utgangspunkt i familiens samlede inntekt etter skatt, inkludert offentlige overføringer. Husholdningsinntekten blir så justert for sammensetningen av barn og voksne i husholdet. Ut ifra dette settes det en lavinntektsgrense og de som tilhører en husholdning under denne grensen regnes for å ha lavinntekt (Lysestøl & Meland, 2012, s. 186; Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018a, s. 17-18).

Når man bruker mangel på levekårsgoder som fattigdomsmål vurderer man de faktiske levekårene til en person eller en husholdning ved å gjennomføre representative spørreundersøkelser. Disse undersøkelsene ser på om personen eller husholdningen mangler eiendeler og aktiviteter som er nødvendige for å ha en akseptabel levestandard. Sentrale levekårsgoder kan være å eie en vaskemaskin, eie en bil, delta i bursdag eller delta i fritidsaktiviteter. Problemet med å bruke dette som fattigdomsmål er at det er vanskelig å avgjøre hvilke og hvor mange levekårsgoder man må ha for at man blir karakterisert som fattig. Denne typen fattigdomsmål blir også kritisert fordi det er forskeren som tar stilling til hvor mange levekårsgoder en person eller husholdning må mangle for å bli ansett som fattige, fremfor en objektiv beskrivelse (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018a, s. 24-25).

Den tredje tilnærmingen til fattigdomsmåling jeg har valgt å presentere er subjektivt fattigdomsmål. Vanligvis måles fattigdom ut ifra objektive kriterier, men det kan også være nyttig å la respondentene selv avgjøre om de opplever seg som fattige og hvordan de opplever sin egen økonomi, levekår og deltakelse i samfunnet (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018a, s. 26-27). Subjektive fattigdomsmål kan kritiseres fordi mennesker selv definerer en fattigdomsgrense. Det kan bety at mennesker med økonomiske problemer, men som ikke er fattige kan føle seg fattige. Samtidig kan noen som har en svært dårlig økonomi ikke innrømme dette i undersøkelsen. Subjektive fattigdomsmål er godt egnet til å supplere andre indikatorer på fattigdom fordi som en isolert indikator vil det være flere svakheter. Ofte viser det seg at de subjektive og objektive fattigdomsmålene viser likheter (Fløtten, 2012, s. 18-19).

3.2 Barnefattigdom i Norge

«Er barnefattigdom et problem i Norge?» spør Tone Fløtten i boken Barnefattigdom (2009). Dette er et spørsmål som dukker opp fordi vi har en omfattende velferdsstat hvor borgerne har rett til utdanning, gratis helsevesen og trygdeordninger, samtidig som man har familievennlig politikk. Man kan tenke seg at dette er med på å hindre at familier opplever fattigdom, men det er det ikke i alle tilfeller. Barnefattigdom var ikke et tema i Norge før ved årtusenskiftet da det kom forskningsrapporter som viste at vi har barn i Norge som kunne karakteriseres som fattige. Fattigdom ble rasket et av de mest diskuterte sosiale problemene og det har blitt gjort mye forskning om fattigdom og fattige barn, samtidig som politikerne har hatt fokus på dette problemet. Barnefattigdom er et problem for samfunnet og for dem som rammes. Man kan si at barnefattigdom er et moralsk anliggende fordi det er galt at barn lever i fattigdom. Barn kan ikke ta vare på og forsørge seg selv og de blir betraktet som «verdige trengende». I de tilfellene hvor de voksne ikke klarer å sørge for dem må det offentlige tre til med støtte. I Norge står prinsippet om sjanselighet sterkt til, og barn som vokser opp i fattige kår har dårligere levekår og livssjanser enn barn som vokser opp i normale kår. Et siste problem med barnefattigdom er at det er en trussel mot fremtidens velferdssamfunn. Det er viktig at flest mulig av morgendagens arbeidstakere får muligheten til å realisere sine talenter og utvikle seg til produktive borgere for å imøtekomme de voksende pensjons og omsorgsforpliktelsene i fremtiden (Fløtten, 2009, s. 14-16).

Per 1. januar 2019 var det i alt 1 122 508 personer under 18 år i Norge, noe som tilsvarer 21,1 prosent av befolkningen. Av disse var 75 968 innvandrere og 133 315 norskfødte med innvandrerforeldre og dette utgjør 18,6 prosent av den norske befolkningen under 18 år (Statistisk sentralbyrå, 2020a). Av disse 1 122 508 barna som vokser opp i Norge vokser nesten 111 000 barn opp med vedvarende lave husholdningsinntekter. Dette vil si at 11,3 prosent av barnebefolkningen i Norge har opplevd å vokse opp i en husholdning med vedvarende lavinntekt i minst 3 år. I 2000 var det 4 prosent barn som vokste opp i disse husholdningene og dette økte til 7 prosent i 2004. Dette tallet lå ganske stabilt frem til 2011, før det økte betydelig. Mellom 2011 og 2018 har andelen gått fra 7,6 prosent til 11 prosent.

Av statistikken kommer det også frem at barn uten innvandrerbakgrunn er mindre utsatt for fattigdom enn barn med innvandrerbakgrunn. Nesten 4 av 10 barn med innvandrerbakgrunn tilhørte i 2018 en husholdning med vedvarende lavinntekt, dette utgjør 38,7 prosent. Av disse 111 000 barna som vokser opp med vedvarende lavinntekt utgjør barn med innvandrer

bakgrunn 57,2 prosent i 2018 sammenlignet med 38,8 prosent i 2006. Den gruppen som er overrepresentert er barn med bakgrunn fra Somalia med 11 000 barn i lavinntektsgruppen. Fra 2017 til 2018 har det blitt sett en dobling fra 3000 barn til 6000 barn med syrisk bakgrunn som vokser opp med vedvarende lavinntekt. Barn som er bosatt i de største kommunene er også mest utsatt for vedvarende inntekt, og blant de 15 største kommunene i Norge var det Drammen som hadde størst andel barn med vedvarende lavinntekt på 18,7 prosent. Like bak ligger Oslo, Fredrikstad og Sarpsborg på rundt 18 prosent. I storbyene er det også forskjeller i lavinntekt etter hvilken bydel man bor i, og spesielt i Oslo og Bergen. I de bydelene hvor det er flest med vedvarende lavinntekt har barnefamiliene relativt lave inntekter og en stor andel av innbyggerne har innvandrerbakgrunn (Epland & Normann, 2020). I studier av fattigdom er det stort sett de samme gruppene i befolkningen som skiller seg ut. De som er systematisk overrepresentert er barn av enslige forsørgere, barn av foreldre som ikke har stabil tilknytning til arbeidslivet, barn i familier der overføringer utgjør en stor andel av familieinntektene og barn med innvandrerbakgrunn (Fløtten, 2009, s. 21).

3.3 Risiko- og beskyttelsesfaktorer

Fattigdom er et komplekst problem som kan føre til flere negative konsekvenser for familier og barna. Fattigdom kombineres ofte med helseproblemer, lav utdanning, lite tilknytning til arbeidsliv og svakt sosialt nettverk. Det å vokse opp med vedvarende lavinntekt kan derfor utgjøre en risiko for barn. Dette er fordi flere risikoer ofte oppstår som følge av fattigdommen (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018b). Risiko- og beskyttelsesfaktorer er kompliserte prosesser som man må ha kunnskap om for å forstå barns utvikling. Dette kan være nyttig for å forstå barn generelt og risikoutsatte barn. Risiko- og beskyttelsesfaktorer kan være genetiske, biologiske, mentale, miljømessige og sosiale faktorer. Risikofaktor er forhold som øker faren for at personen utvikler vansker. Noen risikofaktorer kan man knytte til utviklingen av spesifikke vansker, mens andre faktorer kan være knyttet til flere typer vansker. Det som skader barn mest er når de opplever vedvarende stress eller vedvarende risikofaktorer fremfor midlertidige og avgrensede stressfulle livsperioder eller risikofaktorer. Kumulativ risiko er når man opplever flere risikofaktorer parallelt eller tett på hverandre og det kan være vanskelig å vite hvordan disse risikofaktorene vil påvirke hverandre og slå ut hos personen (Kvillo, 2010, s. 162-163).

Risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer er ikke nødvendigvis det motsatte av hverandre, man kan si at beskyttelsesfaktorer demper risikoen for utvikling av vansker når personen er rammet av risikofaktorer. Det finnes ingen fasit eller modell på hvilke risikofaktorer som i hvilken alder og i hvilket omfang leder til utviklingen av ulike vansker. Det man vet er at risikofaktorer kan påvirke hverandre til det verre og bidra til å gjøre situasjonen verre. På samme måte kan beskyttelsesfaktorer operere for å styrke hverandre. Dersom et individ er utsatt for flere risikofaktorer kan det være vanskelig å bedømme gjennomslagskraften beskyttelsesfaktorene har (Kvello, 2010, s. 162-164). Det finnes flere oversikter over risiko- og beskyttelsesfaktorer. Risikofaktorene deles ofte opp i tre områder. Det første området går på barnet selv, dette er medfødte eller tidlig ervervede trekk på grunn av miljøpåvirkning. Det andre området er foreldrene og kjernefamilien som handler om at foreldrenes påvirkningskraft kan påvirke barnets utvikling. Det tredje området handler om det øvrige oppvekstmiljøet, dette kan være sosiale nettverk utenom kjernefamilien slik som nærmiljø, barnehage, skole og fritidsordninger. På samme måte kan individuelle faktorer ved barnet, samhold og støtte i familien samt tilgjengelighet til sosiale ressurser slik som venner og sosialt nettverk være beskyttelsesfaktorer for barnet (Kvello, 2010, s. 167-168).

4 Diskusjon

Fattigdom er en objektiv tilstand som måles ved inntekt og levekår. På den andre siden er det de siste tiårene kommet bidrag fra forskningsmiljø som jobber med fattigdom som et flerdimensjonalt fenomen. Fattigdom kan vise seg på flere områder som for eksempel forbruk og bolig, helse og deltakelse i samfunnet. En slik forståelse kan bidra til å belyse fattigdommens kompleksitet som fenomen (Sandbæk, 2012, s. 67). Jeg har derfor valgt å se på hvordan fattigdom påvirker barns skolegang og sosialt fellesskap på skolen, helse/psykisk helse, boforhold og fritidsaktiviteter. Dette skal jeg drøfte rundt problemstillingen «*Hvilke konsekvenser kan det ha for barn og unge å vokse opp i fattigdom?*»

4.1 Skole

Skole er en viktig arena for barn og unge i deres oppvekst. Alle elever i Norge har lovfestet utdanning etter Opplæringsloven (1998) §2-1. I loven kommer det frem at barn og unge har plikt til grunnskoleopplæring. Alle elever skal få det samme skoletilbudet som skal bidra til å utjevne sosiale forskjeller, samt ruste elevene til demokratisk medborgerskap. Den norske skolen bygger på prinsippet om likeverdighet og tilpasser opplæring for alle i en inkluderende skole (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018a, s. 24-27). Til tross for at den norske skole har fulgt den sosialdemokratiske samfunnsutviklingen med mål om å inkludere alle i et felles utdanningsløp, er det slik at sosial klassetilhørighet påvirker elevenes skolerresultat. De sosioøkonomiske forholdene kan altså påvirke elevenes muligheter til å lykkes i utdanningsløpet og i arbeidslivet (Mogstad & Rege, 2015, s. 140). Barn av høyt utdannede har i gjennomsnitt høyere grunnskolepoeng enn barn av lavt utdannede, og foreldrenes utdanningsnivå er den sterkeste indikatoren for barnas fremtidige inntekt (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018a, s. 24-27). Foreldrenes inntekt er også en forklaringsfaktor for elevenes skolerresultater. Når gjennomsnittet på foreldreinntekten ved en skole øker, øker også elevenes karakternivå viser en undersøkelse fra skoler i Oslo (Hansen 2017 gjengitt i: Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018a, s. 64).

I en NOVA undersøkelse (Sandbæk & Pedersen, 2010, s. 40) ble material hentet fra landsdekkende og representative intervjuundersøkelser med barn og foreldre med lavinntekt. De ble sammenlignet med et kontrollutvalg som representerer «barn flest». Undersøkelsen viste at ungdomsskolebarna i lavinntektsutvalget hadde dårligere karakterer i gjennomsnitt i norsk, matematikk og engelsk sammenlignet med kontrollutvalget. Undersøkelsen viste også

at 34 prosent av elevene ved videregående skole i lavinntektsutvalget fikk karakteren 3 eller dårligere i norsk sammenlignet med 22 prosent i kontrollutvalget. I matematikk fikk 29 prosent av lavinntektsutvalget karakteren 2 eller dårligere, sammenlignet med 5 prosent i kontrollutvalget. Gjennomsnittskarakteren i engelsk for lavinntektsutvalget var 3,9 sammenlignet med 4,2 i kontrollutvalget. I løpet av intervjuperioden sluttet noen av elevene på skolen. Blant de som var 16-18 år i lavinntektsutvalget sluttet 12,1 på skolen i 2009, sammenlignet med 4,9 prosent i kontrollutvalget. I denne undersøkelsen ser man at barna i lavinntektsutvalget har dårligere karakterer og større sannsynlighet for å droppe ut (Sandbæk & Pedersen, 2010, s. 136-146).

Hvis man ser bort i fra familiens inntekt vil det alltid være foreldre som har ulike evner til å engasjere barna i aktiviteter som er med på å utvikle barna. Hvis man ser på betydningen av inntekt kan det å vokse opp i en familie med lav inntekt være negativt for barnas utvikling. Dette henger sammen med at foreldrene har begrensede hjelpemidler som kan engasjere barna i aktiviteter som stimulerer til læring sammenlignet med andre (Mogstad & Rege, 2015, s. 141). Barn som vokser opp i fattige familier bærer oftere med seg bekymringer for seg selv og foreldrene som igjen kan påvirke konsentrasjonen og prestasjon på skolen. Noen barn får heller ikke den nødvendige oppfølgingen de trenger med lekser hjemme (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018b). Undersøkelsen til NOVA (Sandbæk & Pedersen, 2010, s. 146) viser at 95 prosent av barna i lavinntektsfamiliene får hjelp til lekser hjemme, sammenlignet med 99 prosent i kontrollutvalget. Dette er høye tall for begge gruppene, forskjellen ligger derimot i hvem de får hjelpen av. I lavinntektsutvalget fikk 54 prosent hjelp av mor og 25 prosent hjelp av far, og i kontrollutvalget fikk 69 prosent hjelp av mor og 25 prosent hjelp av far. Den største forskjellen var at 15 prosent av elevene i lavinntektsutvalget fikk hjelp av søsken med lekser, sammenlignet med 2,5 prosent i kontrollutvalget (Sandbæk & Pedersen, 2010, s. 140-146).

Skolen er også en viktig arena for unge når det kommer til sosialt fellesskap og trivsel i hverdagen. Tall fra Ungdata-undersøkelsene i årene 2014 og 2015 viser at mer enn to av tre skoleelever i Norge trives på skolen, og sammenlignet med andre land er trivselen i den norske skolen høy. Det disse tallene også viser er at ungdom i de øverste sosiale klassene trives best, mens blant de som ikke trives på skolen er andelen dobbelt så stor blant ungdom i familier med lav sosioøkonomisk status (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016, s. 52-54). Økonomisk status påvirker elevens relasjoner til lærer, medelever og for hvor utsatt eleven er

for mobbing viser en spørreskjemaundersøkelse utført av Læringsmiljøsentret som omfattet 98 skoler i 30 norske kommuner. I undersøkelsen deltok 7420 elever fra 5. til og med 10. klasse (Veland & Hamm, 2015). Ungdata undersøkelsen viser derimot at sosioøkonomisk bakgrunn i liten grad henger sammen med relasjon til lærer. Ungdata undersøkelsen, undersøkelsen til NOVA og undersøkelsen fra Læringsmiljøsentret viste at det var sterkest sammenheng mellom økonomisk status og relasjoner til medelever (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016, s. 53; Sandbæk & Pedersen, 2010, s. 40). Årsakene til at økonomisk status påvirker barnas relasjoner kan være flere. En grunn kan være at barnas begrensede tilgang på ressurser gjør dem mindre attraktive som venner. Det er også en negativ sammenheng mellom økonomisk status og atferdsproblemer hos barn, og dette kan gjøre det mindre attraktivt å velge de som venner (Veland & Hamm, 2015). Det å ha atferdsproblemer som barn blir av Kvello sett på som en risikofaktor. Dette kan være med på å predikere om barnet utvikler vansker, men barnet kan også ha flere beskyttelsesfaktorer som dekker over for dette. Dette kan for eksempel være å ha foreldre med god omsorgsutøvelse eller å ha godt forhold til søsken (Kvello, 2010, s. 169-170). Undersøkelsen til Læringsmiljøsentret viste også at tendensen til mindre inkludering på skolen gjaldt hvis man var barnevernsbarn, hadde foreldre som er rusmisbrukere, foreldre med psykiske problemer eller hvis man var elev med flyktningebakgrunn (Bakken et al., 2016, s. 54). For barnet kan det å vokse opp i en av de nevnte familieforholdene være en risikofaktor (Kvello, 2010, s. 170).

4.2 Sosial ulikhet i helse

De fleste som er født i Norge har gode sjanser for god helse og lange liv. Norske barn og ungdommer har generelt god helse, men helsen er dårligere og kortere for mennesker med lav utdanning, lav inntekt og lav yrkesstatus. Både norsk og internasjonal forskning viser at helsetilstanden følger et trappetrinnmønster. De som er høyest oppe i det sosioøkonomiske hierarkiet har bedre helse og lever lengst. Det betyr at de ytre påvirkningsfaktorene vi eksponeres for skiller oss helsemessig. For norske barn er det negative konsekvenser ved å vokse opp med dårlige levekår. Barn som vokser opp i fattigdom har større risiko for å få både fysiske og psykiske helseplager på kort og lang sikt (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018a, s. 87-90). Det er svært få dødsfall blant barn i Norge, men sannsynligheten for å dø i ung alder er også større blant fattige barn enn barn som er vanlig stilt. Dødeligheten blant tenåringsjenter mellom 13-19 år i Norge i perioden 2006 til 2010 var

nesten tre ganger så høy for de som var fattige versus de som var vanlig stilt (Dahl, Bergsli & van der Wel, 2014, s. 224).

I NOVA undersøkelsen kommer det frem at barn og ungdom i lavinntektsutvalget også opplever sin egen helsetilstand som dårligere sine jevnaldrende. Foreldrene til barna og ungdommene i lavinntektsutvalget vurderte også sine barns helse dårligere enn det kontrollutvalget gjorde (Sandbæk & Pedersen, 2010, s. 203). Barn i familier med lav inntekt og med lavt utdanningsnivå har oftere helseproblemer som astma, allergi, eksem, hodepine, magesmerter og ryggsmertor (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018b). Ungdata tallene viser at ungdom fra lavere sosiale lag opplever mer smerte og plager i hverdagen, og at de bruker mer smertestillende medikamenter enn andre ungdommer (Bakken et al., 2016, s. 99).

Det er også studier i Norge som viser at det er sammenhenger mellom psykisk uhelse og oppvekst i en familie med vanskelig økonomi (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018b). En norsk studie som underbygger dette viser at blant barn mellom 8-13 år i Akershus er det større symptomer på psykiske plager hos barn i lavinntektsfamilier og hvor foreldrene har lavere utdanning (Holmboe, van Roy, Helgeland, Clench-Aas & Dahle, 2006, s. 54). En annen studie fra Bergen viser og at det er sosial ulikhet etter foreldrenes utdanning og inntekt når det kommer til psykisk helse. Dette viste seg på mentale helseproblemer som atferdsproblemer, hyperaktivitet, følelsesmessige problemer, søvnproblemer og problemer i samhandling med jevnaldrende (Bøe, Øverland, Lundervold & Hysing, 2012, s. 1563-1564). Dersom det er blitt stilt en diagnose og barnet har fått en psykisk lidelse vil dette være en risikofaktor for barnet, men også de mentale helseproblemene kan være risikofaktorer som kan være med på å predikere om barnet utvikler vansker. I kapittel 4.1 har jeg også vist at barn i lavinntektsfamilier mobbes oftere og føler seg mer utenfor. Det å bli utsatt for mobbing er en risikofaktor for barn. Mobbing kan føre til alvorlige helsekonsekvenser som psykiske vansker og kan også bidra til sosiale ulikheter opp gjennom hele livet (Dahl, et al., 2014, s. 118; Kvello, 2010, s. 168-170).

4.3 Bolig og nærmiljø

Bolig og nærmiljø er en viktig ramme for barn og unges oppvekst. For barna skal boligen være et sted hvor de kan være trygge med familien, gjøre lekser og ha med seg venner. I Norge eide 77 prosent av husholdningene boligen sin i 2019 (Statistisk sentralbyrå, 2020b). De fleste barnefamilier i Norge eier også sin egen bolig. Ulik forskning viser at flesteparten av de med vedvarende lavinntekt i Norge eier sin egen bolig og at barna har sine egne rom. Barna føler seg trygge i nærmiljøet sitt og flesteparten har stabile boforhold. Selv om de fleste i Norge eier sin egen bolig har familier med vedvarende lavinntekt større sannsynlighet for å ikke eie sin egen bolig. Blant de som ikke eier egen bolig blir det oftere rapportert om trangbodde leiligheter og at barna oftere må dele rom med et søsken eller flere (Sandbæk, 2013, s. 62; Harju & Thorød, 2011, s. 290-291). En rapport fra SSB viser at 13 prosent av par med små barn bor trangt objektivt målt i Norge, mens 21 prosent av par med små barn mener selv at de bor trangt (Revolv, Sandvik & With, 2018, s. 52). Dette gjelder spesielt for de som leier kommunalt. 23 barnefamilier som bor i kommunale boliger i 4 ulike kommuner har blitt intervjuet angående deres opplevelse med å leie kommunalt. Noen av familiene var fornøyd med størrelsen på leiligheten, men flere av familiene opplevde at leiligheten var for liten. Dette gjaldt spesielt for familier med mange barn, men det gjaldt også familier med få barn. Det kommer frem at en av de største utfordringene ved å leie kommunalt var størrelsen på boligen. Det å bo trangbodd kan gjøre det vanskeligere for barn å gjøre lekser hjemme eller å invitere noen hjem (Elvegård & Svendsen, 2017, s. 50).

De som er mest utsatte for å ikke eie sine egne boliger er familier uten arbeidstilknytning, enslige forsørgere og ikke-vestlige innvandrere (Sandbæk, 2013, s. 62; Harju & Thorød, 2011, s. 290-291). I et land som Norge hvor det fleste eier bolig kan man føle seg utenfor samfunnet ved å ikke eie bolig. «*Det beste for oss hadde vært og hatt et eget hjem. Det er virkelig mitt eneste ønske for fremtiden*» sier en anonymisert 11 år gammel jente som blir intervjuet. Flere av barna som ble intervjuet ønsket det samme. Noen av barna uttrykte også at de skulle ønske de kunne bidra med penger slik at foreldrene ble kvitt lån og kunne kjøpe hus (Harju & Thorød, 2011, s. 291). De som ikke eier bolig leier enten på det private leiemarked, av familie eller leier kommunal bolig. Det å leie i et privat leiemarked med uforutsigbare leieforhold er sårbart for barnefamilier fordi det blir hyppigere flyttinger og lite ustabilitet for barn, spesielt hvis barnet må bytte skole (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018b). Kommunale boliger er også uforutsigbare fordi de er i utgangspunktet ment å være midlertidig og kontrakter skrives som regel for 3 år om gangen. Det er som sagt viktig med

bostabilitet for barnefamilier. En risikofaktor for barn er at de opplever flere enn tre flyttinger fra barnet er 3 til 18 år som innebærer at de må bytte skole (Kvello, 2010, s. 169). Dette sier en mor om viktigheten med stabilitet:

Jeg har en 5-årskontrakt med kommunen om leie, men den har blitt forlenget flere ganger. Det skjer ganske automatisk fordi jeg er syk, og vi får bo her lenge av hensyn til barna. Det er viktig at de får ro og stabilitet. Det er veldig viktig at barna slipper å bytte skole. I tillegg synes jeg kommunen burde ha litt mer respekt for leietakerne sine, og for eksempel se at dette er hjemmene deres og barndomshjemmene til ungene som har vokst opp der. Barna har ikke noe forhold til at dette ikke er deres, men kommunens leilighet. De vet ikke at kommunen plutselig kan bestemme at de må flytte (Intervjuobjekt, sitert i Elvegård & Svendsen, 2017, s. 40).

De husholdningene med lav inntekt opplever oftere å bo trangbodd, bo i boliger med fukt og råte, lite dagslys og boliger som er vanskeligere å bo i enn andre. De har også større sannsynlighet for å ikke ha tilgang til tomt, hage eller balkong. Det at barn bor i husholdninger med fukt og råte er problematisk fordi barn er en utsatt gruppe når det gjelder luftveisproblemer som følge av fukt og råte. Blant hele befolkningen i Norge er det flest barnefamilier som bor i slike husholdninger (Rebold et al. 2018, s. 58). Det er vanskelig å si hva det kan bety for barn på både kort og lang sikt å bo i slike boliger. Men det er ingen tvil om at det å bo i slike boliger har konsekvenser for barna. Det kan skape frustrasjon å bo trangt og med dårlig standard, fukt og råte kan føre til helseproblemer, mens det å ikke eie bolig kan gjøre barna bekymret for om de er nødt til å flytte (Stefansen & Skevik, 2006, s. 250).

4.4 Fritidsaktiviteter

Norge har sluttet seg til FNs barnekonvensjon som sikrer barns rettigheter. Fritidserklæringen som bygger på artikkel 31 i barnekonvensjonen har som mål at alle barn i Norge skal ha muligheten til å delta jevnlig i minst en organisert fritidsaktivitet. Artikkel 31 i barnekonvensjonen sier at alle barn har rett på fritid, lek og til å delta i kunst og kulturliv og at alle medlemsland skal oppmuntre til like muligheter for kunstneriske, rekreasjons- og fritidsaktiviteter (Barne- og familiedepartementet, 2003). Omtrent 400.000 barn og unge i Norge er medlemmer i frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner (Barne, ungdoms- og

familiedirektoratet, 2018a). For barn vil det å ha hobbyer, interesser og talenter som de får utfoldet seg i være en beskyttelsesfaktor (Kvelling, 2010, s. 169).

Barn i lavinntektsfamilier deltar i mindre grad i organiserte fritidsaktiviteter enn andre barn (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018a). Av NOVA rapporten (Sandbæk & Pedersen, 2010, s. 173) kommer det frem at andelen som er eller har vært med i en fritidsorganisasjon varierer med sosioøkonomisk bakgrunn. Det kommer også frem at det innad i lavinntektsutvalget er signifikante forskjeller mellom grupper med ulik inntektshistorie. Av de som er stabilt fattige deltok 48 prosent aldri i organiserte aktiviteter, mot 36 prosent av de i gruppen stabilt ikke-fattig. Ungdata viser også at ungdom fra lavere sosiale lag er underrepresentert i organisert fritidsaktivitet i løpet av oppveksten sin. Både NOVA rapporten og Ungdata undersøkelsen viser at det spesielt er sosiale forskjeller i deltakelse for musikkskoler, kor, korps og orkester. Det er også forskjeller i deltakelse i idretten der det er flest barn og ungdommer som deltar (Bakken et al., 2016, s. 81; Sandbæk & Pedersen, 2010, s. 173). Det er viktig å huske på at det kan være flere ting som kan påvirke barns deltakelse i fritidsaktiviteter. Dette kan være faktorer som kjønn og alder, familieressurser, bosted, interesse og motivasjon, funksjonsnivå, etnisitet, religion, kulturforskjeller og kjønnsrollemønstre. Fattigdom er derimot en stor årsak til at barn ikke får vært med fordi det koster å delta på organiserte fritidsaktiviteter (Aalaei, 2017, s. 240).

I velferdsstaten Norge assosieres organiserte fritidsaktivitet med den gode barndom. Det å delta i ulike fritidsarenaer er sentralt for barns utvikling og det kan fungere som en læringsarena for identitetsutvikling og demokratiforståelse. Dette er fordi barn utvikler sosiale ferdigheter og føler seg som en del av et fellesskap. En grunnleggende del av barns liv er sosial deltakelse i aktiviteter med jevnaldrende (Aalaei, 2017, s. 247). Ved å delta i organiserte fritidsaktiviteter kan barn oppleve mestring, nye opplevelser og sosial deltakelse. Det å oppleve mestring kan øke selvtilliten til barn og gi dem mer erfaring til å løse andre utfordringer (Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018a, s. 80).

Barn som lever i familier med vedvarende lavinntekt bruker ofte mye energi på å skjule overfor venner hvilken situasjon de er i. På et tidlig tidspunkt vil barn oppleve å være annerledes i forhold til venner dersom de opplever å vokse opp i fattigdom. Dette kan skape bekymring for barn som igjen kan bety noe for barnets identitetsutvikling og psykososiale utvikling. For barn kan det å ikke delta i fritidsaktiviteter gjøre at de føler seg satt på siden.

Barn og unge kan derfor trekke seg tilbake eller helst være sammen med barn som har samme økonomiske bakgrunn. Barna er ofte veldig klar over at de er fattige og kan derfor unngå å spørre foreldrene om å få delta på aktiviteter. Dette gjør de for å ikke belaste foreldrene enda mer (Bekken, Dahl & van Der Wel, 2018, s. 13). I heftet «Penga og Livet» forklarer Sara som nå er 24 år hvordan dette følte da hun var barn:

Jeg gikk en stund i korps da jeg var yngre og trivdes godt der, men det som alle andre ting koster penger. Jeg ble lei av den dårlige samvittigheten for at det ble brukt penger på meg som kunne gått til mat. Siden jeg var eldst og var klar over de problemene vi hadde, gikk dette mest på meg. Jeg tror ikke den dag i dag at mine småsøsken vet hvor magert det var, og de er blitt store jenter på 15 og 19 år (Utdrag fra «Saras historie», sitert i Barne, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018b).

4.5 Oppsummering

Barn som vokser opp i familier med lavinntekt er utsatt for flere risikofaktorer. Disse faktorene kan bidra til at barna utvikler vansker, men det er viktig å huske på at flere beskyttelsesfaktorer kan være med på å dempe eller fjerne risikoen for dette (Kvello, 2010, s.165). Det har tidligere kommet frem at de som er systematisk overrepresentert i husholdninger med vedvarende lavinntekt er barn av enslige forsørgere, barn av foreldre som ikke har stabil tilknytning til arbeidslivet, barn i familier der overføringer utgjør en stor andel av familieinntektene og barn med innvandrerbakgrunn (Fløtten, 2009, s. 21). Alle disse faktorene blir av Kvello presentert som risikofaktorer (Kvello, 2010, s. 167-168). Det har også vist seg at barn som vokser opp i lavinntektsfamilier oftere er utsatt for risikofaktorer i skolesammenheng og med psykisk helse når det kommer til atferdsproblemer og mobbing. Barna er også mer utsatt for hyppigere flyttinger og økonomien hindrer noen barn i å delta på fritidsaktivitet. Når alle disse risikofaktorene opptrer sammen kan det gjøre barnet mer utsatt for å utvikle vansker (Kvello, 2010, s. 168-170). Fattigdom kommer ofte med flere problemer og en opphopning av disse kan føre til at barnet utsettes for flere risikofaktorer.

Det er viktig å huske på at selv om barna vokser opp i familier med vedvarende lavinntekt kan de også være eksponert for flere beskyttelsesfaktorer som dekker opp for dette. Foreldrene kan ha god oppdragerstil og god omsorgsutøvelse som beskytter barnet. Barnet kan også gå være en del av en barnehage eller skole hvor de har gode relasjoner med andre barn og

mellom de ansatte og barna. Effekten fra skolen kan være forebyggende for at barn utvikler vansker senere i livet. Barn i lavinntektsfamilier deltar i mindre grad i fritidsaktiviteter viser forskning utført før Fritidserklæringen ble signert i 2016 (Bakken et al., 2016, s. 81; Sandbæk & Pedersen, 2010, s. 173). Kommunene, frivillige organisasjoner og idretten er nå forpliktet til at alle barn og unge skal kunne delta i en organisert fritidsaktivitet. Effekten fra dette kan være forebyggende for barn som vokser opp i lavinntektsfamilier. Barn som vokser opp i lavinntektsfamilier i Norge vokser også for det meste opp i gode og trygge nærmiljø som er en beskyttelsesfaktor som også kan virke forebyggende (Kvelling, 2010, s. 169; Sandbæk, 2013, s. 62).

5 Avslutning

I denne oppgaven har jeg sett nærmere på hva barnefattigdom i Norge er og hvilke konsekvenser dette kan ha for barn ved bruk av litteraturstudie som metode. Jeg har tatt utgangspunkt i en relativ forståelse av fattigdom og presentert ulike måter å måle fattigdom på. Jeg har presentert tre mål som ofte benyttes for å måle relativ fattigdom, disse er lavinntekt, mangel på levekårsgoder og subjektive mål. Jeg har presentert disse fordi jeg i drøftingen min benytter meg av tall og undersøkelser som måler fattigdom i Norge slik. Jeg har også presentert teori om risiko- og beskyttelsesfaktorer. I drøftingen min har jeg tatt utgangspunkt i alt dette. Problemstillingen min: «*Hvilke konsekvenser kan det ha for barn og unge å vokse opp i fattigdom?*» har jeg drøftet opp mot fire konsekvensområder. Jeg har drøftet det opp mot konsekvensene det kan ha i skolesammenheng. Jeg har også sett på konsekvensene det kan ha for helsen og den psykiske helsen, for oppvekstmiljø i bolig og nærmiljø samt for deltakelse i fritidsaktiviteter.

For barn kan det å vokse opp i fattigdom prege dem på både kort og lang sikt. Fattigdom er et flerdimensjonalt begrep og kan vise seg på flere områder, og denne oppgaven har vist at barnefattigdom i Norge handler om å mangle det «vanlige barn» har slik at de kan delta i fellesskapet på samme måte. I skolesammenheng har forskning vist at foreldres inntekt er en forklaringsfaktor for elevens karakternivå. Sosial klassetilhørighet påvirker altså elevens skoleresultater. For barn og unge kan dette påvirke deres muligheter til å lykkes i utdanningsløpet og i arbeidslivet. Det kan være ulike årsaker til at barn i lavinntektsfamilier har dårligere karakterer. Dette kan henge sammen med at fattigdom fører til begrensede hjelpemidler i familien som kan engasjere barn til læring. Det kan også henge sammen med manglende oppfølging med lekser eller at barnet kan ha bekymringer for familien som påvirker prestasjon og konsentrasjon på skolen. Det er også en sammenheng mellom sosioøkonomisk status og relasjon til medelever. For barn som vokser opp i familier med vedvarende lavinntekt kan det å ha begrenset tilgang på ressurser gjøre dem mindre attraktive som venner. Det er også en negativ sammenheng mellom økonomisk status og atferdsproblemer hos barn som kan gjøre det mindre attraktivt å velge dem som venner.

Generelt har norske barn og ungdommer god helse, men norsk forskning viser at barn fra lavinntektsfamilier har dårligere helse. Disse barna har oftere helseproblemer som astma, allergi, eksem, hodepine, magesmerter og ryggsmarter. Studier i Norge viser også at det er

negative sammenhenger mellom psykisk uhelse og oppvekst i en familie med vanskelig økonomi. Dette viser seg blant annet på mentale helseproblemer som atferdsproblemer, hyperaktivitet, følelsesmessige problemer, søvnproblemer og problemer i samhandling med jevnaldrende. De fleste barnefamilier i Norge eier sine egne boliger, men familier med vedvarende lavinntekt har større sannsynlighet for å ikke eie sin egen bolig. Blant de som ikke eier bolig er det oftere problemer som uforutsigbare leieforhold, trangboddhet og problemer med fukt og råte som kan føre til luftveisproblemer. Barn i lavinntektsfamilier deltar også i mindre grad i fritidsaktiviteter enn andre barn, og det er også sosiale forskjeller i hvilke aktiviteter barna deltar i. Det kan være flere faktorer utenom fattigdom som påvirker deltakelse i fritidsaktiviteter, men fattigdom er en stor årsak til at barn ikke får deltatt på grunn av kostnadene.

Litteraturliste

Aalaei, Y. (2017). Den gode barndom – også for barn i fattige familier? *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 15(3), 239-256.

<https://doi.org/10.18261/issn.0809-9553-2017-03-05>

Bakken, A., Frøyland, L. R. & Sletten, M. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv. Hva sier Ungdata-undersøkelsene?* (NOVA rapport 3/2016). Hentet fra

<https://bufdir.no/bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00003483>

Barne- og familiedepartementet. (2003). FNs barnekonvensjon. Kap. 6.0

Artikkel 31. Oslo: Departementet

Barne, ungdoms- og familiedirektoratet. (2018a). *Barn som lever i fattigdom. Rapport om arbeidet med regjeringens strategi 2015-2017*. Hentet fra

https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/Barn_som_lever_i_fattigdom.pdf

Barne, ungdoms- og familiedirektoratet. (2018b, 23. februar). Konsekvenser av fattigdom.

Hentet fra

https://bufdir.no/Familie/Fattigdom/Veileder/Om_fattigdom1/Konsekvenser_av_fattigdom_p_a_ulike_omrader/

Bekken, W., Dahl, E. & van Der Wel, K. (2018). *Barnefattigdom, helse og livssjanser. Hva kan kommunene gjøre? Noen tilnærminger* (OsloMet Rapport 2/2018). Hentet fra

<https://skriftserien.hioa.no/index.php/skriftserien/article/view/91/90>

Berg, B., Ellingsen, I. T., Levin, I. & Kleppe, L. C. (2015). Hva er sosialt arbeid? I B. Berg, I. T. Ellingsen, L. C. Kleppe & I. Levin (Red.), *Sosialt arbeid: En grunnbok* (s. 19-35). Oslo: Universitetsforlaget.

Brodtkorb, E. & Rugkåsa, M. (2015). utfordringer for sosialt arbeid i dag. I B. Berg, I. T. Ellingsen, L. C. Kleppe & I. Levin (Red.), *Sosialt arbeid: En grunnbok* (s.299-313). Oslo: Universitetsforlaget.

Bøe, T., Øverland, S., Lundervold, A. J. & Hysing, M. (2012). Socioeconomic status and children's mental health: results from the Bergen Child Study. *Soc Psychiatr Epidemiol*, 48(12), 1557-1566. <https://doi.org/10.1007/s00127-011-0462-9>

Dahl, E., Bergsli, H. & van Der Wel, K. A. (2014). *Sosial ulikhet i helse. En norsk kunnskapsoversikt* (Høgskolen i Oslo og Akershus) Hentet fra <https://fagarkivet-hioa.archive.knowledgearc.net/bitstream/handle/20.500.12199/738/Sosial%20ulikhet%20i%20helse%20En%20norsk%20kunnskapsoversikt.%20Hovedrapport.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Dalland, Olav. (2017). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. 6. utgave. Oslo: Gyldendal.

Elvegård, K. & Svendsen, S. (2017). *Gjennomstrømming eller bostabilitet? Barnefamilier i kommunale boliger* (NTNU Samfunnsforskning) Hentet fra <https://samforsk.no/Publikasjoner/2018/Gjennomstr%C3%B8mming%20eller%20bostabilitet.pdf>

Epland, J. & Normann, T. M. (2020). *Nesten 111 000 barn vokser opp med vedvarende lave husholdningsinntekter*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/nesten-111-000-barn-vokser-opp-med-vedvarende-lave-husholdningsinntekter>

Fellesorganisasjonen. (2019). *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsarbeidere*. Oslo: Fellesorganisasjonen for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere.

Fløtten, T. (2009). Hva er fattigdom? I T. Fløtten (Red.), *Barnefattigdom* (s. 17-24). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Harju, A. & Thorød, A. B. (2011). Child Poverty in a Scandinavian Welfare Context – From a Children's Point of View. *Child Ind Res*, 11(4), 283-289. <http://dx.doi.org/10.1007/s12187-010-9092-0>

Holmboe, O., van Roy, B., Helgeland, J., Clench-Aas, J. & Dahle, K. A. (2006). *Sosiale ulikheter i helse og bruk av helsetjenester blant barn i Akershus* (Kunnskapscenteret 5/2006). Hentet fra http://evaluering.nb.no/eval-utlevering/innhold/URN:NBN:no-nb_overfortdokument_6750_Eval_0/pdf

Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko*. (1. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Mogstad, M. & Rege, M. (2009). Betydningen av tidlig læring for å motvirke at fattigdom går i arv. I T. Fløtten (Red.), *Barnefattigdom* (s. 17-24). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Opplæringsloven. (1998). Lov om grunnskolen og den videregående opplæringen (LOV-1998-07-17-61). Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61/KAPITTEL_2#%C2%A72-1

Revold, M. K., Sandvik, L. & With, M.L. (2018). *Bolig og boforhold – for befolkningen og utsatte grupper* (SSB rapport 13/2018). Hentet fra https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/_attachment/346817?_ts=162d8bb3be0

Sandbæk, M. & Pedersen, A. W. (2010). *Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000-2009* (NOVA rapport 10/2010). Hentet fra http://www.nova.no/asset/4728/1/4728_1.pdf

Sandbæk, M. (2013). Child Poverty in a Rich Welfare State. *Child Ind Res*, 13(6), 53-69. Hentet fra <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s12187-012-9157-3.pdf>

Statistisk sentralbyrå. (2020a). Barn og unge i befolkningen. Hentet fra <https://www.ssb.no/a/barnogunge/2020/bef/>

Statistisk sentralbyrå. (2020b). Boforhold, registerbasert. Hentet fra <https://www.ssb.no/boforhold>

Stefansen, K. & Skevik, A. (2006). Barnefamilier i kommunale boliger. *Nordisk sosialt arbeid*, 26(3), 241-252. https://www.idunn.no/file/pdf/33196899/barnefamilier_i_kommunale_boliger1.pdf

Støren, I. (2013). Bare søk! *Praktisk veiledning i å skrive litteraturstudie*. (2. utg.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

United Nations Development Programme. (2019). *Human Development Report 2019. Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century*. Hentet fra <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>

Veland, J. & Hamm, M. L. (2015). Sårbare barn i skolen. *Bedre skole*. 15(3).
<https://utdanningsforskning.no/artikler/sarbare-barn-i-skolen/>

